

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук
Білостоцької Ольги Вячеславівни
на дисертаційне дослідження Артеменко Олени Вікторівни
«Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей
до науково-дослідницької діяльності»,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 - теорія та методика професійної освіти**

Актуальність теми. У сучасній системі вищої освіти постає гостра необхідність оптимально-збалансованої зміни векторів у професійній підготовці учителів-словесників, передусім у розумінні ролі, місця й значення науково-дослідницької діяльності студентів, яка має стати не тільки обов'язковим компонентом, а й її ціннісно-смісловим ядром.

Дослідницею переконливо доведено, що готовність до науково-дослідницької діяльності є важливим елементом фахового становлення і професійного сходження майбутнього учителя-україніста до вершин його майстерності та компетентності, одним із параметрів його професійної готовності, що суттєво впливає на ефективність педагогічного процесу та результати діяльності фахівця.

Враховуючи це, погоджуємося з автором дослідження в обґрунтуванні актуальності теми, яка виражена необхідністю усунення суперечностей, що об'єктивно впливають як на рівень якісної професійної підготовки майбутніх учителів-філологів, так і на оновлення підходів до організації освітнього процесу у вищих педагогічних закладах освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі.

Представлена дисертація має чітку структуру. Оленою Вікторівною розроблено науковий апарат відповідно до задуму дисертаційного дослідження, зокрема визначення об'єкту та предмету дослідження логічно пов'язане з його метою. В свою чергу коло завдань є таким, що сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження. Не викликає сумніву

наукова новизна, теоретична і практична значущість роботи. Всебічному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла система теоретичних і практичних методів дослідження, джерельна база, здійснений педагогічний експеримент. Дисертація складається з трьох розділів і дає багатоплановий ракурс висвітлення розвитку проблеми підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності.

Основні наукові результати дослідження.

Зупинимось на конкретних результатах дослідження О.В. Артеменко.

Аналіз творчого доробку дисертантки дозволяє стверджувати, що в роботі аргументовано та переконливо здійснено теоретичні узагальнення і запропоновано власний науково виважений підхід до розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів-філологів до науково-дослідної діяльності.

У першому розділі здійснено ґрунтовний аналіз категоріального апарату дослідження, розкрито й обґрунтовано теоретичні засади підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до наукової діяльності.

Заслуговує схвалення широка джерельна база дослідження. Авторкою опрацьовано 335 джерел, з яких 19 - іноземною мовою. Артеменко О.В. деталізує науково-теоретичні витoki ключових понять дослідження крізь призму психолого-педагогічних, філософських, історичних та соціологічних джерел та законодавчої бази, що надає, на нашу думку, цілісності й глибини науковому пошуку. Дисертанткою доцільно здійснено характеристику базових понять дослідження; простежено еволюцію їх становлення й розвитку у педагогіці, психології та філософії; обґрунтовано теоретичні засади удосконалення змісту професійної педагогічної освіти; проаналізовано науковий внесок сучасних дослідників у розв'язання проблеми науково-дослідницької діяльності учителів. Автор ґрунтовно аналізує сутність та специфіку професійної підготовки майбутніх учителів філологічного напрямку.

Позитивної оцінки заслуговує педагогічний, психологічний та історико-філософський аналіз досліджень з проблеми формування готовності

майбутніх учителів до науково-дослідницької діяльності у контексті вітчизняного педагогічного досвіду, що дозволило дисертантці визначити стійкі значення, які характеризують сутність, зміст та роль наукового пошуку як головного рушія розвитку висококомпетентного фахівця.

Викликає науковий інтерес проведене автором порівняння досвіду організації науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-словесників у розвинутих країнах світу. Так, Артеменко О.В. визначила провідні тенденції в реалізації цієї діяльності у США, Іспанії, Франції, Німеччині, Фінляндії.

Позитивним у науковій праці є визначення компонентної структури готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності, що включає мотиваційно-цільовий, особистісний, операційно-діяльнісний і рефлексивний компоненти.

Уважаємо цінною й удаюю спробу дисертанта розробити операційно-діялісну підструктуру науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів, яка містить 6 складників: завдання, знання, вміння, форми, методи, результати.

Серед важливих наукових здобутків дисертаційного дослідження - висвітлення цілісної авторської концепції педагогічного впливу на процес підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності.

Дисертанткою доцільно зазначений комплекс взаємопов'язаних принципів, що становить методологічну основу концепції педагогічного впливу: цілісності й системності; центрації особистості; гармонії; інтеграції науки й змісту професійної освіти; випереджального розвитку; компенсаторності; ампліфікації; інноватики; вибору індивідуальної освітньої траєкторії; культуровідповідності.

Не викликають заперечень визначені концептуальні позиції щодо технології здійснення педагогічного впливу на процес підготовки майбутніх учителів-філологів до науково-дослідницької діяльності.

Позитивної оцінки заслуговує розроблена й науково обґрунтована дослідницею структурно-функціональна модель підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності, яка включає мету, наукові підходи, принципи, концепцію педагогічного впливу на досліджуваний процес, його компонентну структуру, організаційно-педагогічні умови, прогнозовані результати, критерії, показники й рівні науково-методичного забезпечення.

Автором переконливо доведено, що реалізація структурно-функціональної моделі, що структурована за організаційно-цільовим, змістово-процесуальним, діагностичним та результативним блоками, сприятиме інтеріоризації їх ціннісно-особистісного ставлення до наукового пошуку як унікальної платформи у власному професійному сходженні до вершин педагогічного професіоналізму, досягненню максимальної досконалості в усіх видах діяльності, дійсної, глибинної самореалізації.

Аналіз змісту дисертації засвідчує, що Артеменко О.В. було здійснене доцільне обґрунтування вищезазначеної моделі з позицій особистісно-центрованого, компетентнісного, квалітологічного, синергетичного, культурологічного та рефлексивного підходів.

Дисертантка влучно визначає організаційно-педагогічні умови процесу підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності, а саме: формування ціннісних установок майбутніх учителів-філологів на домінанту професійно-орієнтованої дослідницької діяльності; посилення спрямованості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей на успішне опанування ними дослідницьких методів навчання; створення професійно-орієнтованого освітнього середовища, спрямованого на формування кожного з компонентів готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності; забезпечення розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу шляхом актуалізації в аудиторній,

позааудиторній роботі та практиці механізмів науково-творчого самовираження.

Заслуговують схвалення обрані автором основні критерії та показники, що відображали сформованість кінцевого рівня готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності, а саме: ціннісно-орієнтаційний, когнітивно-інструментальний, оцінювально-результативний критерії.

У третьому розділі автором чітко та логічно розкриті загальні питання підготовки та проведення педагогічного експерименту, обґрунтовано методи та хід дослідження, охарактеризовано сутність сформованості досліджуваної готовності, проаналізовані результати експериментальної роботи. Розроблена Артеменко О.В. структурно-функціональна модель підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності була усебічно та об'єктивно перевірена у ході експериментальної роботи, до якої була залучена достатня кількість учасників.

Заслуговує схвалення використання дисертанткою різнопланових методик діагностики досліджуваного об'єкта провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, а також розроблені авторські засоби діагностики: «Мотивація дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів», «Застосування пошуково-дослідницьких форм роботи у професійній діяльності учителя-філолога», «Оцінка сформованості конструктивно- змістових та конструктивно-операційних умінь майбутніх учителів філологічних спеціальностей», «Діагностика володіння дослідницькими вміннями, «Самооцінка сформованості методологічної культури майбутніх учителів-філологів» тощо. Це дозволило дослідниці відстежити ступінь вираження у майбутніх учителів української мови та літератури визначених показників готовності до науково-дослідницької діяльності за обраними критеріями.

Позитивною стороною дослідження є здійснене дисертанткою упровадження складників розробленої структурно-функціональної моделі, який передбачав реалізацію таких етапів: внутрішньовузівська підготовка

викладачів ВНЗ до цілеспрямованої організації професійно орієнтованої пошуково-дослідницької діяльності студентів; педагогічний супровід залучення майбутніх учителів-словесників до виконання професійно значущих науково-дослідних робіт в аудиторній, позааудиторній роботі та практиці; реалізація принципу самоактивності крізь призму пошуково-дослідницької діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Вельми цінним, на наш погляд, є організація роботи консалтингової наукової школи з метою теоретико-методичної підготовки викладачів із запрошенням коучів, що передбачала впровадження комплексу заходів (наукове консультування, навчально-методичний семінар, тренінгові заняття, майстер-клас), спрямованих на виявлення професійних труднощів, дискусійних питань, набуття інноваційного особистісного потенціалу, навчання процедури внесення й додавання власних „доповнень” у професійну діяльність тощо.

Заслуговують уваги застосовані автором тренінгові заняття з професійного самопізнання, рефлексивно-творчі та психоаналітичні вправи з метою формування ціннісних установок майбутніх учителів-філологів на домінанту професійно-орієнтованої дослідницької діяльності.

У процесі реалізації другої умови - посилення спрямованості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей на успішне опанування дослідницьких методів навчання - доцільним було використання рольових та ділових ігор „Я-дослідник”, „Дослідницький ринг”, контрольних-діагностичних дослідницьких завдань пошукового характеру, моделювання й обговорення професійних ситуацій, круглих столів за участю провідних фахівців.

Значний інтерес представляє впровадження різноманітних нетрадиційних форм організації діяльності майбутніх учителів-філологів, а саме: психодіагностичних вправ, сінквейнів, наукових практикумів, предметних конкурсів, олімпіад, технологічних завдань, проведення студентами під час проходження педагогічної практики уроків з розвитку

критичного мислення, технологій накопичення пошукового досвіду. Досить вдалим, на наш погляд, було використання у процесі педагогічної практики дослідницької програми вчителя-філолога (Додаток Ю).

Значну увагу було приділено забезпеченню розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу, зокрема засобами проблемних наукових дискусій, диспутів, наукових мікродосліджень, проектів, проблемно-моделюючих занять зі спецкурсу „Технологія наукового пошуку у професійній діяльності учителя-філолога”, „аристотелівських та сократівських бесід”, інтелектуальних розминок, колоквиумів, дослідницьких квестів, семінарських занять з використанням таких методик, як „карусель”, „поле знань”, „брейн-ринг”, аналіз життєвих і професійних ситуацій, технологій тощо.

На наш погляд, мета й завдання дослідження, поставлені О.В. Артеменко, послідовно реалізовані. Вивчення результатів експериментальної роботи дає можливість підсумувати, що дисертанткою дійсно було реалізовано на практиці обґрунтовану в теоретичній частині дисертації структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності, а порівняльний аналіз критеріїв та показників в експериментальній і контрольній групі до та після проведення педагогічного експерименту дає підставу для позитивного висновку в оцінці результатів представленого наукового дослідження.

Достовірність результатів досліджень.

Результати дослідження цілком підтверджують правильність висунутої гіпотези щодо сприяння структурно-функціональній моделі готовності до науково-дослідницької діяльності ефективній підготовці майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності.

Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання.

Теоретичні положення, практичні напрацювання, викладені в дисертації,

опубліковані науково-методичні матеріали можна реалізувати в освітньому процесі вищого педагогічного навчального закладу.

Висновки дисертації повністю відповідають поставленим завданням дослідження, є чіткими й конкретними. Автореферат адекватно відбиває основні положення дисертаційного дослідження. Науково-цінними є результати теоретичної роботи автора дисертації щодо розробки, структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності, визначення організаційно-педагогічних умов, концепції педагогічного впливу на процес підготовки майбутніх учителів-словесників до науково-дослідницької діяльності.

Заслуговують схвалення розроблені О.В. Артеменко спецкурс „Технологія наукового пошуку у професійній діяльності учителя-філолога”; програма теоретичної і практичної підготовки викладачів ВНЗ до організації поетапної науково-дослідницької діяльності студентів-філологів. Матеріали дисертації можуть бути використані в практичній роботі викладачів ВНЗ, під час створення навчально-методичних комплексів дисциплін.

Повнота викладення результатів досліджень в опублікованих працях.

Результати роботи достатньою мірою апробовані у виступах на міжнародних та усеукраїнських науково-практичних конференціях, в одноосібних публікаціях у провідних фахових виданнях, зокрема: 9 статей у фахових наукових виданнях України, 1 стаття в іноземному періодичному виданні, 1 стаття у виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз, 13 - матеріали конференцій. Усе це є показником наукової зрілості автора.

Суттєві здобутки дисертантки, викладені у роботі, свідчать про логічність, самостійність і завершеність останньої. Водночас, відзначаючи достатньо високий науковий рівень дисертаційного дослідження, позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного

дослідження О.В. Артеменко, вважаємо за доцільне висловити окремі **зауваження та побажання**, більшість з яких є дискусійними:

1. Готовність до науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей визначено дисертанткою як інтегративну сукупність якостей особистості, набутих під час професійної підготовки та здібностей до успішного вирішення професійних завдань і ситуацій методами наукового пошуку. Разом із тим, на стор. 85 дисертантка справедливо зазначає «...успішна науково-дослідницька діяльність майбутніх учителів філологічних спеціальностей неможлива без сформованої системи спеціальних знань, умінь і навичок, здібностей, способів дії...».

2. З метою детальнішого висвітлення змісту виконаного дослідження у висновках було б доцільно подати операційно-діяльнісну підструктуру науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів- філологів, яка містить 6 складників: завдання, знання, вміння, форми, методи, результати (табл. 1.2). (сторінка 88-90 дисертації).

3. Характеризуючи структурні компоненти готовності до науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, було б доречним розглянути освітньо-кваліфікаційну характеристику рівня «Бакалавр» з певного напрямку підготовки, відповідно якої відображаються цілі освітньої та професійної підготовки, визначаються вимоги до його компетентності, інших соціально-важливих властивостей та якостей.

4. На наш погляд, робота значно виграла б, якби дисертантка представила у авторефераті узагальнені результати сформованості готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності за кожним критерієм, що дало б змогу простежити позитивну динаміку, оскільки вони становлять інтерес як у статистичній констатації, так і описовій, (табл. 3.6. стор. 188).

5. З нашої точки зору, у списку використаних джерел достатньо велика кількість робіт, у яких представлено наукові результати давніх років,

наприклад, 1959 (№ 116), 1971 (№ 66), 1972 (№ 44), 1973 (№ 33), 1976 (№ 23), 1980 (№№ 24, 100) та ін. Проте, можна погодитися з авторкою, що наукові доробки, описані в певній кількості першоджерел зберігають свою актуальність ще й на сьогодні.

Висловлені зауваження і побажання не є концептуальними і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи О.В. Артеменко, результати якої відзначаються науковою новизною, є достатньо обґрунтованими й експериментально перевіреними, мають теоретичне і практичне значення.

Висновок.

Дисертаційне дослідження Артеменко Олени Вікторівни «Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності» є завершеною науково-дослідною роботою, відповідає вимогам п.п. 9,11,12,13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, відповідає паспорту спеціальності 13.00.04, а її автор - Артеменко Олена Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри музично-інструментальної
підготовки вчителя комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

О.В.Білостоцька

Підпис *Білостоцької О.В.*
Засвідчую
Начальник відділу кадрів *[Signature]*
« 11 » *12* 20 *17* рік

Вхідний № *209*
від *13.12.2017*